

Raziskave zbirke slik Deželnega muzeja za Kranjsko pred prvo svetovno vojno in Amalija Hermann pl. Hermannsthal

MATEJA KOS

Leta 1909 je nastopil mandat direktorja Deželnega muzeja za Kranjsko dr. Josip Mantuani. V njegovem programu dela je imela pomembno mesto muzejska zbirka slik, ki je bila takrat edina javna umetnostna zbirka v vojvodini Kranjski. Mantuani je bil zelo uspešen pri njenem izpopolnjevanju, saj je poskrbel za vrsto pomembnih novih pridobitev.¹ Pri tem pa ni zanemaril preučevanja umetnin, ki so v več kot osemdesetih letih obstoja muzeja pred njegovim prihodom že bile v zbirki. Program dela je obsegal opredelitev umetnin (predvsem določanje avtorstva in zbiranje podatkov o avtorjih), izbor najboljših del in postavitve razstave.² Lotil se ga je direktor sam, za pomočnico pa je določil umetnostno zgodovinarico dr. Ano Schiffrer.³ Iz pohvale, ki ji jo je 8. maja 1914 v imenu deželnega odbora vojvodine Kranjske poslal deželni glavar, lahko sklepamo, da je svoje delo, ki je vključevalo tudi pripravo kataloga razstave,⁴ v katerem pa sploh ni omenjena, zelo dobro opravila.⁵

V arhivu Narodnega muzeja Slovenije je shranjena le dokumentacija, ki jo je pridobil direktor, ni pa nobenih informacij, ki jih je o slikarjih ali slikah pridobila Ana Schiffrer, čeprav iz različnih omemb sledi, da je tako za razstavo kot njen katalog zbrala kar precej ključnih podatkov o umetninah. Morda je razlog za to v slabih odnosih med direktorjem in njo v zadnjih letih njenega življenja (1913–1915),

¹ Jasna HORVAT – Mateja KOS, *Zbirka slik Narodnega muzeja Slovenije*, Ljubljana 2011, pp. 27–34.

² Razstava je bila odprta 28. 4. 1914. Cf. HORVAT – KOS 2011, cit. n. 1, p. 27.

³ Ana Schiffrer je iz umetnostne zgodovine doktorirala v Gradcu. Bila je ena prvih žensk z akademsko izobrazbo pri nas. Službo v Deželnem muzeju je nastopila leta 1912 kot prostovoljka. Leta 1913 je postala asistentka (kustodinja pripravnica). Umrta je leta 1915 na Dunaju. Cf. Arhiv Narodnega muzeja Slovenije (Arhiv NMS), akti 297/1912, 809/1913 in 316/1915, ter Mateja KOS, Medsebojni odnosi v Kranjskem deželnem muzeju. Ravnatelj dr. Josip Mantuani in asistentka dr. Ana Schiffrer, *Argo*, LVI/2, 2013, pp. 74–76.

⁴ Josip MANTUANI, Seznam muzejskih slik, *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, II–III, 1921–1923, pp. 16–23; IV–VI, 1924–1925, pp. 17–24.

⁵ Arhiv NMS, akt 388/1914.

kajti kot kaže, je zbrano dokumentacijo hranila na svojem domu.⁶ To potrjuje njen osebni arhiv, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije.⁷ Arhivu (takrat je deloval kot enota Narodnega muzeja) ga je leta 1930 izročila Marija Zalar iz Središča ob Dravi. Zakaj po razdelitvi arhivskega gradiva ob ustanovitvi Osrednjega državnega arhiva leta 1945 to gradivo ni ostalo v muzeju, tako kot drugi akti, ki so se nanašali nanj, ne vemo. Očitno tudi v času mandata Josipa Mala (1924–1945), s katerim je bila asistentka v dobrih odnosih, zbrano gradivo ni bilo prepoznano kot muzejska dokumentacija in vključeno v arhiv.

Osebni arhiv Ane Schiffrer sestavljajo njen življenjepis, ki ga je pripravila njena sostanovalka Marija Zalar, nekaj fotografij, med drugim tudi službena, ki so jo javni uslužbenci potrebovali za uslužbenski list, ter zapiski in korespondenca o slikarjih.⁸ Prva mapa vsebuje biografske podatke o slikarki Mariji Karolini Latterman, druga pa pismo dolgoletnega direktorja Mauritshuisa Abrahama Brediusa iz Haaga o avtorstvu neznane slike⁹ – glede na primerjavo s sliko v Louvru bi bil avtor lahko H(endrick) van Balen. Sledi pismo Ludvika Lazarinija o Sigmundu Jožefu grofu Ursiniju Blagayu, v četrti mapi je katalog prve dalmatinske umetnostne razstave v Splitu leta 1908 z označenimi življenjepisi Vlaha Bukovca, Vjekoslava Gangla in Emanuela Vidovića. Sledijo avtobiografija Frana Gerbiča, podatki dekana Antona Koblarja o Jožetu Egartnerju in Antonu Hayneju ter negativen odgovor Bavarskega državnega arhiva na poizvedovanje po gradivu o baronih Egkherju in Haldnu. Več naslednjih map vsebuje podatke o risarki in slikarki Zoe Elze s pravim imenom Mary Ann Elze (pismo dr. Hegemanna, pismo Arnolda Luschina, poročilo Župnega urada Pliberk). V treh mapah so zapisi o Romanu Fekonji (Slikarska akademija na Dunaju, poročilo ljutomerskega dekana in pismo Franca Köcka). Sledijo pismo Karla Flegla o slikarki Berti Flegl, avtobiografija slikarja in grafika Ota Fischerja, pismo Marije Lazarini o Jožefu Petru baronu Flödnigu, podatki Janeza Lesarja o Mateju Gradišku in p. Faustusu ter poročilo Župnega urada v Trziču o Simonu Tadeju Grahovarju. Sledi več dopisov o Mariji Nikolaji Grahovar (Uršulinski samostan v Gradcu, Uršulinski samostan v Škofji Loki, Uršulinski samostan v Ljubljani) in sklop o slikarju Konradu Grefeju (pismo Anne Hottner Grefe ter

⁶ Cf. Kos 2013, cit. n. 3, pp. 74–76.

⁷ Arhiv Republike Slovenije, SI AS 998, Fond Ana Schiffrer.

⁸ Gre za odgovore na pisma, v katerih je prosila za informacije o umetnikih, upodobljenicah, darovalcih in drugih osebah. Njena pisma niso ohranjena. Ker je precej odgovorov negativnih (umetnik je neznan, navedenega dela nimamo v naši zbirki, umetnika s tem priimkom ni v matrikah akademije), je pogosto težko rekonstruirati, za katero osebo in katero delo gre.

⁹ Izvorno pismo Ane Schiffrer ni ohranjeno, tako da ne vemo, za katero sliko je šlo.

članek iste avtorice v dunajskem *Neue Freie Presse*, ki ga je posredovala Hedvika Radics). Številko 25 nosi avtobiografija nemškega slikarja Otta Greinerja, sledi ji avtobiografija dunajskega naravoslovca, grafika in fotografa Huga Henneberga. Večji sklop zapiskov predstavljajo podatki o Amaliji Hermann pl. Hermannsthal, rojeni Oblak (pismo Avstrijskega konzulata v Bukarešti o Theodori pl. Hermannsthal, potrdilo, da je Amalija Hermann vpisana v matrike mesta Dunaja, obširno pismo hčerke Theodore o materi in posebej o očetu, Francu pl. Hermannsthalu, smrtni list). Sledijo poizvedba o slikarju Hofmeistru,¹⁰ več spisov o slikarju Gustavu Jülkeju (pismo Viljemine Jülke, podatki Avstrijskega društva likovnih umetnikov, pismo Avguste Jülke). Kraljevska akademija likovnih umetnosti v Berlinu je poslala informacije o pruskem slikarju Ottu von Kamekeju, sledijo podatki arhiva v Darmstadt u o Viljemini Hessenski, Župnija Borovlje sporoča o stanju župnijskih matičnih knjig, v naslednjem aktu pa o teologu Simonu Klančniku. Otmar Bamberg v pismu in na dopisnici (št. 40 in 41) poroča o Vitalisu pl. Kleinmayerju, informacije o njem posreduje tudi Vojni arhiv na Dunaju. Paul Bergner iz Prage in tamkajšnja slikarska akademija pišeta o Gebhardu Kneipu, Josef Koudelka pa o sebi. Naslednja je slikarska družina Künl (pismo Ide Kalmsteiner, podatki iz Avstrijskega vojaškega arhiva). Noben od župnih uradov v Gradcu ni imel podatkov o Tereziji Lipič. Srečko Magolič je poslal svoje in očetove podatke v dveh pismih. Državni arhiv na Dunaju ni našel ničesar v zvezi z baronom Flödnigom, potrdili pa so plemiški stan nekega Militza (predlagali so sicer, naj se Ana Schiffrer obrne še na plemiški arhiv pri Ministrstvu za notranje zadeve). Župnik Anton Lesjak ji je v zvezi z isto zadevo odgovoril, da nima časa brskati po matrikah, zato naj si jih pride ogledat sama. O Millitzu so sporočali še iz Auerspergovega arhiva, iz župnije Sv. Štefan na Dunaju ter iz Plemiškega arhiva. Uprava Pinakoteke v Münchnu piše v zvezi s slikarjem Morgensternom, Erik Mühleisen v dveh pismih pošilja avtobiografijo, svoj življenjepisa je poslal tudi slikar in profesor na dresdenski akademiji Richard Müller. Iz Kraljevskih umetnostnih muzejev v Bruslju so poslali podatke o Alfonsu Ernestu Pecquereauju, niso pa jih imeli o P. Puttaertu. Svoj življenjepisa je sestavil Stanko Pehani. Zgodovinsko društvo za Koroško je poslalo podatke o Marku Pernhartu (v dopisu posebej omenjajo, da se podpisuje Pernat). Tudi Stanko Peruzzi in Karl Prinz pošiljata svoja življenjepisa. Finančno ministrstvo na Dunaju odgovarja na poizvedbo o Johannu Schererju, Župni urad v Kropi pa o Francišku Jožefu Žiganu in Jožefu Potočniku (pri tem navaja, da gre za prepis pisma, ki ga je pred časom že poslal direktorju muzeja Mantuaniju). Svoje podatke

¹⁰ Iz gradiva ne izvemo, za katerega od slikarjev s tem priimkom gre.

je poslal Peter Žmitek in v pismu kot svojega najpomembnejšega učitelja navaja Iljo Repina. Balbina Smole piše o zbiralcu in dobrotniku Viktorju Smoletu, vprašanja v zvezi s slikarjema Antonom (?) Sonnerjem in Nötzem, ki jih je Ana Schiffrer zastavila münchenški slikarski akademiji ter po njenem nasvetu še Župnemu uradu v mestu Bad Tölz in uredništvu časopisa *Fliegende Blätter*, pa so ostala brez odgovora. Slikarka Berta Schrader pošilja življenjepis, njene kontaktne podatke pa je posredoval muzej v Gothi. Sledijo zapis Župnega urada Poljane o Ani Šubic in poročila o Johanu Wilhelmu Sunku (dve dr. Augusta Jakscha ter po eno Župnega urada Radgona, župnije iz Celovca in Karla Strahla). Uprava slikarske akademije v Dresdnu je potrdila, da je pri njih študiral Ludvig Albert Schuster. Sledi pismo Bruna Grimschitza o slikarjih Rudolfu Konopi in Ferdinandu Steinerju ter dopis muzeja Ferdinandeum v Innsbrucku o Steinerju, Sonnerju in Nötzu. Rudolf Stöger se je predstavil sam, Župnijski urad Ljubno pa je predlagal, naj se za podatke o Mihaelu Stroju obrnejo na Ljubno na Gorenjskem. O slikarju Maksu pl. Sturtevantu so pisali Erik Sturtevant, Muzej Wallraf-Richartz iz Kölna in kölnsko policijsko predsedstvo. Sam se je predstavil Otto Tauschek, poleg podatkov je dve fotografiji svojih del poslal Hans Thoma. Nekaj zmede glede priimka je bilo pri slikarju Tscherinu, Tscheferinu ali Čeferinu, na kar med drugim opozarja Ana Mayer. O Heinrichu vitezu Hueberju in njegovem sinu Wolfgangu je informacije posredoval Josip Vodopivec. Idrijski dekan Arko je imel težave pri identifikaciji rudniškega uradnika Leopolda Urbasa v župnijskih matrikah, v župniji Planina podatkov o Urbasu sploh ni bilo, je pa več informacij o istoimenski družini v dveh pismih Zofije Urbas. Dopis Karla barona Walterskirchna o slikah barona Valvasorja se povezuje z gospostvom Plankenwart, o katerem je nekaj dejstev poslal Štajerski deželni arhiv v Gradcu. Direktor Mestnih umetnostnozgodovinskih muzejev v Trstu, Albert Puschi, je poslal podatke o Henriku Venturiniju. Odgovor dunajske akademije glede Gustava Jülkeja in Franza Watzeka je negativen, opozarja pa na Franza Wacika, ki je bil na isti šoli zelo uspešen, večkrat nagrajen študent. Tudi Henrik Wettach se je odzval povabilu in poslal svoje podatke. Župnijski urad Sv. Križ pri Rogatcu ni našel ničesar o družini Wiedenhofer. Alfred Wiener je poslal kratko avtobiografijo, prav tako tudi Hans Wilt, ki je bil prijetno presenečen, da njegova slika visi v Deželnem muzeju za Kranjsko. Zadnji akt v zbirki je pismo Kamilе Zeschko z lastnimi podatki, v katerih posebej poudarja, da slika iz lastnega veselja in ni »prava« slikarka.

Raziskovalno delo je bilo gotovo povezano s stalno razstavo slik Deželnega muzeja, ki je bila odprta 28. aprila 1914. Vendar pa zaradi prostorskih omejitev dela vseh navedenih slikarjev niso bila na ogled. Obiskovalci so si izmed slikarjev, s

1. Peter Žmitek, *V zadregi*, o. pl., dat. 1910. Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, inv. št. N 3158 / Peter Žmitek, *Embarrassed*, oil on canvas, dat. 1910. Ljubljana, National Museum of Slovenia, inv. no. N 3158

katerimi se je ukvarjala Ana Schiffrer, lahko ogledali dela Vlaha Bukovca, Jožefa Egartnerja, Romana Fekonje, Mateja Gradiška, Antona Hayneja, Amalije Hermann, Ide, Pavla in Viljema Künla, Srečka Magoliča st., Johanna Michaela Millitza, Stanka Pehanija, Marka Pernharta, Stanka Peruzzija, Mihaela Stroja, Johanna Wilhelma Sunka, Ludwiga Albrechta Schusterja, Maksa Sturtevanta, Hansa (Josipa) Thome, Emanuela Vidovića in Petra Žmitka.¹¹

Sorazmerno največ prostora je Ana Schiffrer posvetila slikarki Amaliji Hermann, ki ji je bila, kot lahko razberemo iz zapiskov, zelo pri srcu. Precej informa-

¹¹ MANTUANI 1921–1923, cit. n. 4; MANTUANI 1924–1925, cit. n. 4. Danes so v zbirki slik Narodnega muzeja Slovenije od obravnavanih dela Jožefa Egartnerja, Romana Fekonje, Mateja Gradiška, Antona Hayneja, Amalije Hermann, Rudolfa Konope, Ide, Pavla in Viljema Künla, Srečka Magoliča, Marka Pernharta, Johanna Schererja, Henrika Wettacha in Petra Žmitka. Umetnine drugih avtorjev so bodisi v muzejskem Grafičnem kabinetu ali pa so bile oddane Narodni galeriji. Za seznam slik, izročeni Narodni galeriji, cf. HORVAT – KOS 2011, cit. n. 1, pp. 261–285.

cij o slikarki so objavili že drugi avtorji, nekaj pa je takšnih, ki jih najdemo samo v zapiskih Schiffrerjeve in dopolnjujejo ter dodatno osvetlujejo umetničino kariero. Če uporabimo podatke iz osebnega arhiva Ane Schiffrer in jih kombiniramo s sočasnimi ter sodobnimi informacijami, lahko nekoliko bolj osvetlimo življenje in delo te pomembne, a malo znane slovenske portretistke.

Slikarka in glasbenica Amalija Hermann pl. Hermannsthal, rojena Oblak, se je rodila 22. julija 1813 na Vrhniki,¹² umrla pa je 29. februarja 1860 na Dunaju. Prve informacije o njenem delu so objavili njeni sodobniki, v svojem leksikonu južnoslovenskih umetnikov tudi Ivan Kukuljević Sakcinski.¹³ Med obema vojnama je geslo v Slovenskem biografskem leksikonu napisal France Mesesnel,¹⁴ v zadnjih letih pa se je v okviru raziskav slikark 19. stoletja njenemu delu posvetila tudi Lidija Tavčar.¹⁵

Najzgodnejšo omembo slikarkinega dela je leta 1844 v seznamu daril Deželnemu muzeju objavil *Illyrisches Blatt*. Člani kuratorija Deželnega muzeja so napisali, da je predmet št. 34 – »odlično narejeni« oljni portret »slavnega predstojnika ljubljanske C. kr. gimnazije, Franca Hladnika« v pozlačenem lesenem okvirju – podarila Amalija Hermann. Kuratorij muzeja se ji je v nadaljevanju zapisa za darilo najiskreneje zahvalil, pa ne samo zato, kot izrecno piše, ker gre za podobo za znanost zelo pomembnega Kranjca, prvega botanika v domovini, naslikanega po naravi, ampak tudi zato, ker ga je naslikala domača slikarka, ki je vanj vtisnila pečat občutka za umetnost in svoje mojstrstvo, tako da je nastala neprecenljiva umetnina. Slednje priča o posebnem pomenu, ki so ga pripisovali portretu oziroma avtorici, saj so bili takšni dodatki k posameznim vpisom v seznam novih pridobitev redki.¹⁶

Leta 1852 zapis v Bleiweisovih *Novicah* omenja Amalijo Hermann med Langusovimi učenkami. V rubriki *Novičar iz slovanskih krajev* uredništvo poroča iz Za-

¹² Vsi drugi avtorji kot kraj rojstva navajajo Ljubljano. Teodora Hermann pa je posredovala podatek, da je bila Amalija rojena na Vrhniki.

¹³ Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Zagreb 1858, p. 323.

¹⁴ France MESESNEL, s. v. Hermann von Hermannsthal, Amalija, *Slovenski biografski leksikon*, 2, Ljubljana 1926, p. 318.

¹⁵ Lidija TAVČAR, Ažbetova učenka Marija (Mary) Gutmannsthal-Benvenuti, kneginja Wrede (1852–1936), *Umetnostna kronika*, 42, 2014, pp. 16–24; EADEM, Učenje risanja v prvi polovici 19. stoletja. Risbe Ane Marije Brandis in Filomene Lazarini = Teaching drawing in the first half of the 19th century. Drawings of Anne Marie Brandis and Filomena Lazarini, *Sodobna pedagogika*, LXI/5, 2009, pp. 74–92; EADEM, Prispevek k poznavanju življenja in dela slikarke Terezije Lipič-Köstl, *Acta historiae artis Slovenica*, XIII, 2008, pp. 145–155; EADEM, *Odsotnost / prisotnost likovnih ustvarjalcev v leksikonih in enciklopedijah*, Ljubljana 2006, pp. 15, passim. Ko je bilo to besedilo že zaključeno, je izšel še prispevek o Amaliji Hermann pl. Hermannsthal v EADEM, *Vzporedni svetovi. Risarke in slikarke prve polovice 19. stoletja na Kranjskem*, Ljubljana 2014, pp. 194–203.

¹⁶ Verzeichniß 1844 der eingegangenen Museal-Geschenke, *Illyrisches Blatt*, 8 [22. 2.], 1844, p. 31.

greba, da je v šesti številki časopisa Neven izšel življenjepis »izvrstnega kranjskega slikarja Langusa«, ki ga je napisal Ivan Kukuljević. Uredništvu Novic se je zdelo zanimiva navedba slikarjevih učencev, saj posebej poudarja, da Kukuljević kot najboljši omenja Jožefo Štrus (tudi Struss), bivšo opatinjo Uršulinskega samostana v Ljubljani, Amalijo Oblak, poročeno pl. Hermannsthal na Dunaju, in Terezijo Lipič, ženo dr. Köstla v Gradcu.¹⁷

Le nekaj let kasneje najdemo najpopolnejši zgodnji zapis o slikarki v *Slovníku umjetnikah jugoslavenskih* Ivana Kukuljevića Sakcinskega. Samostojno geslo o Amaliji Hermann se sicer začneja z napačnim oziroma pomanjkljivim datumom rojstva, ki ga avtor postavlja okrog leta 1814. Nato navaja, da se je Amalija najprej začela učiti pri Langusu, ki je bil z njo zelo zadovoljen, »saj je bila tiha, razumna in je dobro napredovala pri pouku«. Izvemo tudi, da se je ob slikanju učila jezike, in sicer nemščino, angleščino in francoščino, da jo je zanimala tudi zgodovina ter da jo je na Dunaju učil slavni slikar Leopold Kupelwieser. Tam naj bi nastala vrsta njenih del, predvsem portreti (zgoraj omenjeni *Franc Hladnik* za kranjski muzej, stric *Ivan Oblak*, podobe nekega *Gorenjca*, *Štajerca* in *Štajerke* ter *male deklíce pri dojenju*), za prijatelje pa naj bi naslikala več zgodovinskih in nabožnih slik, ki jih po avtorjevem mnenju odlikujeta neobičajna moč in izraznost. Med njenimi deli Kukuljević omenja še nekaj kopij znanih umetnikov, med drugim Pordenonovo sliko *Sv. Justine*, neko Correggievo delo, Rubensovo *Kleopatro in Antonija* ter Mengsovega *Sv. Jožefa*. Geslo zaključujejo podatki o možu Amalije Hermann, Francu Hermannu pl. Hermannsthalu, zaposlenem na finančnem ministrstvu, ter njenem požrtvovalnem delu pri vzgoji otrok.¹⁸

Vsi naslednji zapisi o Amaliji Hermann, vključno z novejšimi, se opirajo na navedene podatke, v gradivu Ane Schiffrer, ki je hranjeno v Arhivu Slovenije,¹⁹ pa sta se o slikarki ohranila dva dokumenta. Prvi je potrdilo dunajskega magistrata, da je vpisana v matično knjigo umrlih, drugi pa je njen življenjepis, ki ga je Schiffrerjeva sestavila na podlagi korespondence s slikarkino hčerko Teodoro Hermann pl. Hermannsthal. Teodora je bila prav tako slikarka in je delala kot učiteljica v ustanovi Elene Doamne za deklíce v Bukarešti, ki jo je velikodušno podpirala romunska kraljica. Leta 1913, ko je posredovala podatke, je živela na Dunaju.²⁰

¹⁷ *Novice kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči*, X/13 [14. 2.], 1852, p. 51.

¹⁸ KUKULJEVIĆ 1858, cit. n. 13, p. 323.

¹⁹ SI AS 998, Fond Ana Schiffrer.

²⁰ Podatke o Teodori Hermann je Ani Schiffrer posredoval Avstro-ogrski konzulat v Bukarešti.

V življenjepisu Amalije Hermann najdemo nekaj drugačnih podatkov, kot jih je kasneje najti v Slovenskem biografskem leksikonu, zlasti to, da je bila rojena na Vrhniku pri Ljubljani (in ne v Ljubljani). Bila je druga hčerka dvornega advokata dr. Johanna Oblaka. Tudi ta zapis poudarja njeno nadarjenost za glasbo in slikarstvo. Pod Langusovim vodstvom naj bi napredovala tako hitro, da je slikar kmalu ugotovil, da je ne more ničesar več naučiti. Zato je predlagal, naj jo družina pošlje na Dunaj, enako pa naj bi predlagal tudi njen učitelj glasbe. Tako jo je oče leta 1829, ko je imela 16 let, res poslal v prestolnico. Bivala je v tedaj znanem penzionu Andreazzi v centru mesta. Oblak je za njen pouk angažiral najboljše profesorje: za slikarstvo profesorja z dunajske akademije Leopolda Kupelwieserja, za glasbo pa skladatelja in pianista Carla Mario von Bockleta.²¹ Pri pouku obeh predmetov je bila zelo uspešna in je kasneje to obdobje imela za najsrečnejše obdobje svojega življenja.

Žal so jo že čez dve leti, namreč leta 1831, starši zaradi izbruha kolere poklicali nazaj v Ljubljano. Tu je nadaljevala slikanje in muziciranje, veliko je tudi študirala tujo in domačo literaturo o umetnosti ter se nasploh zanimala tudi za literaturo. V zbranem gradivu, predvsem v pismu njene hčerke, ni omenjeno potovanje po Italiji, ki ga navaja kasnejša literatura.²²

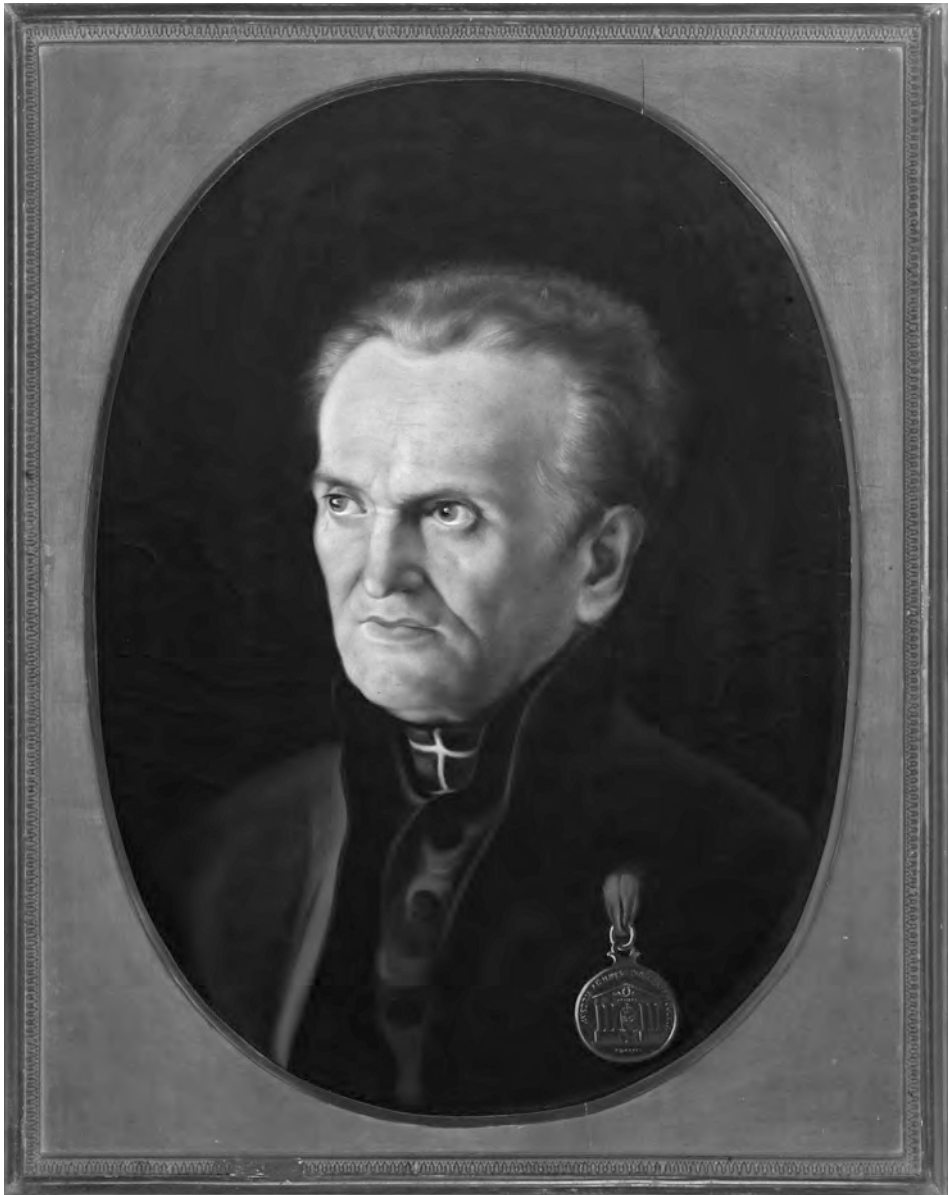
V hiši njenega očeta so se takrat zbirali ljubljanska inteligenca, umetniki in literati. Tu je Amalija spoznala svojega bodočega moža, takrat mladega uradnika z Dunaja, pravnika Franca Hermannja pl. Hermannsthala.²³ Tudi on je bil zelo izobražen in nadarjen pesnik, zato sta se lepo dopolnjevala. Leta 1832 sta se zaročila in poročila, v letih 1833, 1835 in 1839 so se jima rodile hčerke. Zaradi vzgoje deklic je Amalija morala zanemariti slikarstvo in glasbo, je pa sama skrbela za izobrazbo hčera tako v Ljubljani kot kasneje, od leta 1847, na Dunaju, kamor so premestili njenega moža. Na Dunaju sta zakonca živela precej odmaknjeno. Amalija se je več ukvarjala z glasbo kot s slikarstvom, posvečala pa se je tudi literaturi. Žal je kmalu začela bolehati. Usoda ji je namenila še en krut udarec, leta 1856 je izgubila najmlajšo hčerko. Čez štiri leta je umrla tudi sama. Njena dela so bila razstavljen na več razstavah, na primer leta 1910 na Jubilejni umetniški razstavi v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani.²⁴

²¹ V rokopisu je skladatelj enkrat označen kot Franc, enkrat pa kot Carl.

²² MESESNEL 1926, cit. n. 14.

²³ V rokopisu je navedeno, da je bila njegova funkcija »Cameralsekretar«.

²⁴ Rihard JAKOPIČ, Epilog, *Umetniška razstava v proslavo 80. rojstnega leta njega veličanstva cesarja Franca Jožefa I. 80 let upodabljaljoče umetnosti na Slovenskem*, Ljubljana 1910, b. p.; Franc KOBAL, Jubilejska umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani, *Ljubljanski zvon*, XXX/12, p. 759.

2. Amalija Hermann pl. Hermannsthal, *Franc Hladnik*, o. pl., 1830–35. Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, inv. št. N 9984 /
Amalija Hermann von Hermannsthal, *Franc Hladnik*, oil on canvas, 1830–35. Ljubljana, National Museum of Slovenia, inv. no. N 9984

Njena starejša hči se je poročila z ministrskim svetnikom dr. Johannom Schulzem pl. Strasznitzkim, ki je bil sin ljubljanskega gimnazijskega profesorja matematike dr. Leopolda Schulza pl. Strasznitzkega. Ta je kasneje postal cesarsko-kraljevi področni svetovalec na ministrstvu za znanost na Dunaju.²⁵ Mlajša od obeh preživelih hčera (Teodora) je podedovala materino nadarjenost in se je posvetila poučevanju umetnosti.

Ana Schiffrer je bila slikarki in glasbenici zelo naklonjena, očitno je nanjo s svojo razgledanostjo in humanizmom naredila velik vtis. V zapisu tako ves čas poudarja, da je bila Amalija Hermann dama redkih darov in visoko razvitega duhovnega življenja.

V svojem gradivu je Ana Schiffrer pripravila tudi seznam slik Amalije Hermann, ki se v prevodu glasi:²⁶

V času študija na Dunaju so pod Kupelwieserjevim vodstvom nastala naslednja dela:

- kopija Morettove slike Sveta Justina; v naravni velikosti;
- kopija Carraccijeve slike Sv. Frančiška Asiškega; v naravni velikosti, s figurami v naravni velikosti;
- kopija slike Giovannija Bellinija: Sveta mati z otrokom; dokolenska slika v naravni velikosti;
- kopija slike Raphaela Mengsa: Jožefove sanje. Dokolenska slika v naravni velikosti;
- portret glasbenika Fr. Bokleta;²⁷ po naravi.

Po končanem študiju so nastale naslednje samostojne slike:

- doprski portret kmeta iz Gstatterbodna pri Admontu; v naravni velikosti;
- doprski portret stare kmetice iz istega kraja; majhna slika;
- portret kmeta z Gorenjske (vstavljeno: vas Luč[i]ne pri Škofji Loki), najmlajšega brata dr. Oblaka (torej stric Amalie pl. Hermannsthal. Njen oče, dr. Oblak, je bil *selfmademan*. Čeprav je bil rojen kot kmečki sin, je iz lastnih nagibov izbral študijsko pot);
- portret prijatelja tega kmeta, prav tako z Gorenjske;
- oba portreta v lasti ljubljanskega muzeja, botanika Hladnika in bibliotekarja Čopa.²⁸

²⁵ Vilibald ŽUPANČIČ, Fran Jeriša, *Ljubljanski zvon*, VII/7, 1887, p. 447.

²⁶ Za izvirno besedilo cf. Priloga 1.

²⁷ V rokopisu je napaka, gre za Carla Mario von Bockleta.

²⁸ Matija Čop je obiskoval tako Oblakove kot Hermannove (cf. France Kidrič, s. v. Matija Čop, *Slovenski biografski leksikon*, 1, Ljubljana 1925, p. 100), obe družini sta bili zbirališči ljubljanskih izobražencev. Kot je znano, sta v Narodnem muzeju Slovenije še vedno oba portreta. Obe deli sta bili

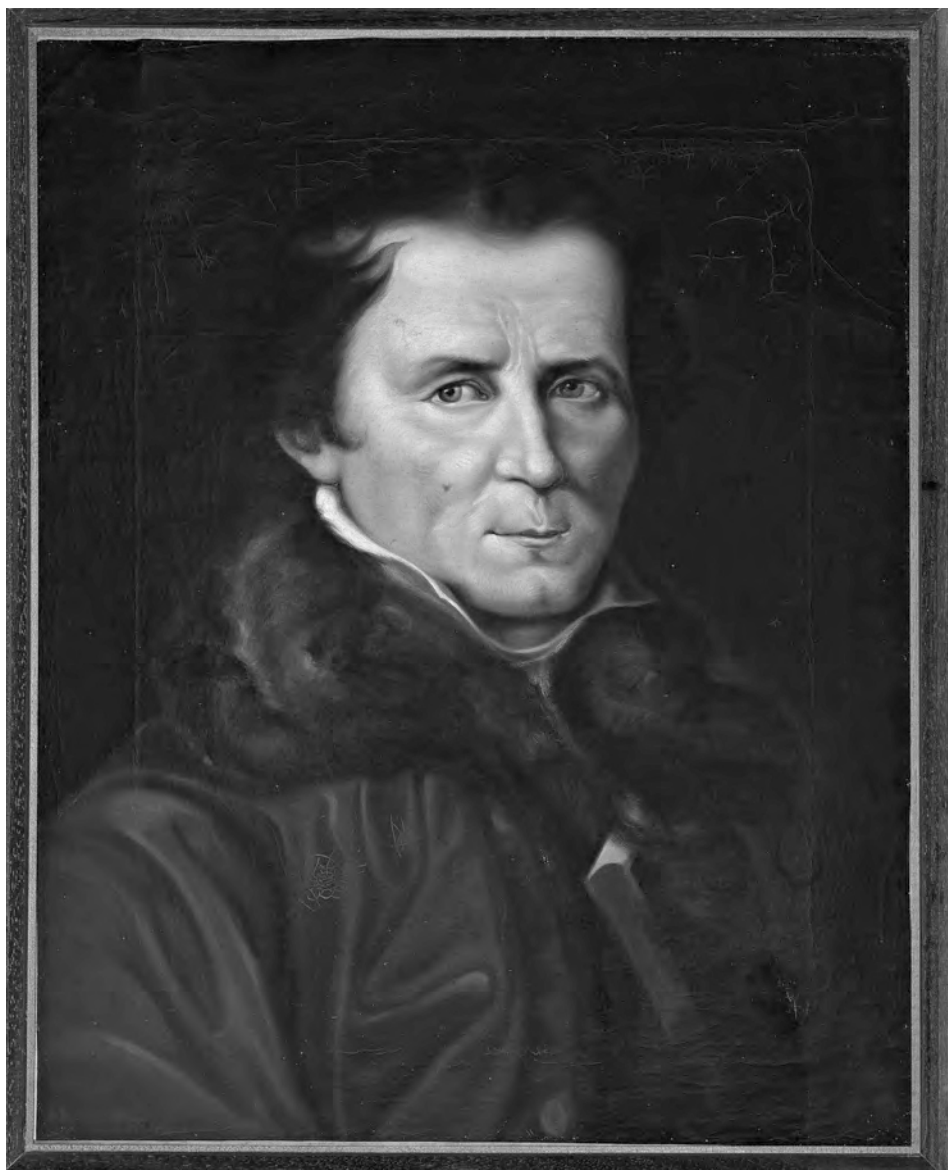
V zvezi s kopijami, ki so nastale na Dunaju, bi rada dodala, da se ne spominjam, če so bila dela kopirana neposredno po originalih ali po kopijah, ki jih je naslikal mojster Kupelwieser. Zadnje domnevam v zvezi z Giovannijem Bellinijem zato, ker na Dunaju te slike ni, medtem ko je Morettijeva Sveta Justina biser dunajske cesarske galerije slik.

Če seznam del, kot ga je rekonstruirala Ana Schiffrer, primerjamo s Kukuljevićevim, vidimo, da se ne ujemata povsem. Kukuljević Sakcinski na primer piše, da sta bila portreta Hladnika in Čopa naslikana pri Kupelwieserju. Prav tako je zamenjan vrstni red nastanka še nekaterih drugih slik. Po drugi strani je mogoče, da je Teodora Hermann kakšen podatek pozabila ali pa si ga ni dobro zapomnila, kar kaže tudi narobe napisano ime profesorja glasbe. To pa ne pomeni, da slikarkin opus ni dovolj natančno znan, ampak predvsem, da sta ga oba biografa ocenjevala po različnih kriterijih. Pri prvem najdemo podatek, da je slikarka za svoje prijatelje naslikala še več zgodovinskih in nabožnih slik, ki pa niso naštetje. V podatkih Teodore Hermann so nekatera dela natančneje opisana, obstaja pa dvom, ker nekatera sploh niso omenjena, med njimi gotovo manjka potret sestre Luize.²⁹

Glede na oba seznama del in na podatek iz muzejskega arhiva se je zdela mikavna ideja, da »izgubljena« dela Amalije Hermann primerjamo z anonimnimi deli v zbirki slik Narodnega muzeja Slovenije. Najbolj zanimiv se je zdel podatek iz muzejskega arhiva, ki je nastal nekaj po smrti Ane Schiffrer, namreč leta 1919. Takrat je dunajski antikvar Franz Malota ponudil v odkup Deželnemu muzeju naslednja dela: portret mlajše sestre Luize Oblak, umrle leta 1909 (doprsni portret, oval); portret brata Eugena Oblaka, umrlega leta 1861 (doprsni portret, oval), portret brata Adolfa, ki je umrl zelo mlad, ter portreta dveh gorenjskih kmetov, eden od upodobljenecv je oblečen v plašč s krznenim ovratnikom (spet doprsno in v ovalu). V muzejskem arhivu ne najdemo odgovora muzeja, prav tako ni povsem jasno, kje so danes te slike, z izjemo *Portreta dr. Ivana Oblaka*, ki je nastal pred letom 1846 (olje na platno, dimenzije 43,3 x 35,8 cm, oval), in *Portreta žene z obeskom (Luiza*

razstavljeni na muzejski razstavi slik leta 1914 (MANTUANI 1924–1925, cit. n. 4, pp. 18–19, catt. 83, 87) in sta tudi sedaj na ogled v študijski zbirki umetnosti v stavbi Narodnega muzeja Slovenije – Metelkova. Vsi potreti so bili naslikani v naravni velikosti, razen kmetice in majhnega portreta dr. Oblaka (ki pa ga ne najdemo v seznamu).

²⁹ Različni ponudniki spletne prodaje umetnin so oglaševali tudi *Cvetlično tihožitje v kamnitem gotskem oknu* iz leta 1833, ki je bilo prodano na dražbi. Cf. <http://artsalesindex.artinfo.com/asi/lots/1969489> (14. 8. 2015), <http://www.artnet.com/artists/amalie-oblak-hermannsthal/blumen-vase-mit-rosen-tulpen-winden-schneeballen-XUEGttP4sMvcmBWmw4AjyQ2> (14. 8. 2015) in <http://www.artnet.de/k%C3%BCnstler/amalie-oblak-hermannsthal/auktionsresultate> (14. 8. 2015).

3. Amalija Hermann pl. Hermannsthal, *Matija Čop*, o. pl., 1830–35. Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, inv. št. N 9983 /
Amalija Hermann von Hermannsthal, *Matija Čop*, oil on canvas, 1830–35. Ljubljana, National Museum of Slovenia, inv. no. N 9983

4. Matevž Langus, *Matija Čop*, o. pl., okoli 1830. Ljubljana, Narodna galerija /
Matevž Langus, *Matija Čop*, oil on canvas, ca. 1830, Narodna galerija, NG S 3358

Oblak), ki je nastal v istem času (olje na platno, dimenzije 47 x 35,3 cm, oval), ki sta oba v Narodni galeriji, prvi nosi inventarno številko NG S 1286, drugi pa NG S 1877.³⁰ Glede na to, da drugih slik, ki jih v svoji ponudbi omenja Malota, ni na seznamu 606 slik, ki jih je Narodni muzej v različnih letih odstopil Narodni galeriji,³¹ ne moremo biti prepričani, kakšna je bila njihova usoda. Ker pri velikem številu portretov iz zbirke slik Narodnega muzeja Slovenije ni poznana provenienca, prav tako ne ime upodobljenca, še zlasti pa ne avtor, vsakršno delo pa zahteva tudi pregled muzejskega arhiva, ki je urejen po letih, ne po zbirkah, ta naloga za zdaj še ni dala rezultata.

Ana Schiffrer je v svojih zapiskih sicer zelo skicozno ovrednotila slikarski opus Amalije Hermann, ni pa se spuščala v analizo njenega šolanja ali vrednotenje kvalitete njenih učiteljev, kar so storili skoraj vsi drugi raziskovalci slikarskega življenja. Izobrazba deklet iz premožnejših družin je v 19. stoletju obsegala tudi pouk glasbene in likovne umetnosti. Osnovno znanje teh dveh veščin je bilo zelo zaželeno. V času, ko je družinsko življenje obsegalo tudi večerne zabave z glasbo in petjem, so se domače hčere lahko s tem znanjem izkazale. Del priljubljenega kratkočasnja je bilo tudi slikanje. Mlade dame so se s svojimi slikarskimi stojali lahko podale celo v naravo ali pa slikale moderne motive doma, same ali v družbi drugih deklet. Tiste z večjimi ambicijami so se lahko šolale pri katerem od uveljavljenih slikarjev. V Ljubljani je skupino deklet poučeval Matevž Langus. Večina med njimi so bile uršulinke, namreč Jožefa Štrus (Struss, 1805–1880), kasneje učiteljica v uršulinski šoli in prednica samostana; Alojzija Marija Jožefa Petrič je bila prav tako uršulinca, od leta 1842 do smrti leta 1858 je bila predstojnica ljubljanskega uršulinskega samostana; tudi Marjeta Venedig je pripadala istemu redu.³²

Nihče od obeh kronistov ne poroča, kdo je predlagal, naj Amalija nadaljuje slikarsko šolanje pri Leopoldu Kupelwieserju (1796–1862). Glede na zapiske Ane Schiffrer naj bi se nanj obrnil Amalijin oče. Po drugi strani pa bi bilo mogoče, da bi jo k njemu poslal Matevž Langus. Kupelwieser je študiral na dunajski akademiji, kjer je bil najprej korektor (od 1831), nato pa profesor za historično slikarstvo. Amalija Hermann ni bila edina slikarka s Kranjske, ki je študirala pri njem. Kasneje, od leta 1839 naprej, ko je že bil profesor za zgodovinsko slikarstvo, je pri njem študi-

³⁰ Za podatek se lepo zahvaljujem Lidiji Tavčar.

³¹ HORVAT – KOS 2011, cit. n. 1, pp. 261–285.

³² Cf. e. g. Melita PIVEC STELE, Starejši ženski samostani v Sloveniji, *Kronika slovenskih mest*, VII/6, 1940, p. 156 (o obeh slikarkah Steletova piše v kontekstu kulturnega delovanja uršulink); Alenka KLEMENC, Slikarska dejavnost ljubljanskih uršulink, *Tristo let ljubljanskih uršulink. Zgodovina samostana, njegovih šol in kulturnih dejavnosti*, Ljubljana 2002, pp. 243–248.

ral Matija Brodnik iz Dolenjskih Toplic. Kupelwieserjev študent je bil tudi Matija Kogovšek.³³

Skupne značilnosti in razlike v slikarskem izrazu Matevža Langusa in Amalije Hermann lahko ugotovimo na podlagi motiva, ki sta ga oba naslikala približno istočasno.

Oba sta v istem času portretirala istega upodobljenca, namreč Matijo Čopa. Zato sta portreta idealna, da lahko primerjamo njuno tehniko in slog. Langusov portret je v zbirki Narodne galerije.

Oba slikarja sta upodobljenca postavila frontalno, rahlo zasukanega v desno in z obrazom, obrnjenim proti gledalcu. Oba sta ga postavila pred nevtralno ozadje. Oba portreta sta pravokotna, kar sicer ni značilno za Amalijo Hermann, saj je najpogosteje uporabljala format ovala. Čop je pri Langusu oblečen v temno suknjo z rumenim telovnikom, belo srajco in črno samoveznico, pod levo pazduho drži knjigo, roko pa ima zataknjeno za rob plašča. Pri Hermannovi nosi nad belo srajco bogato drapiran rdeč plašč s krznenim ovratnikom in nima drugih atributov. Že na prvi pogled je očitno, da je Langusov portret trši, upodobljenec deluje celo nekako leseno, in v nekaterih proporcijah nepravilen (na primer drža roke, zataknjene za obrobo suknjiča). Portret Hermannove je precej mehkejši. To se kaže tako v obraznih potezah kot v draperiji, kjer še posebej mehko deluje krznen ovratnik. Ostre obrazne poteze upodobljenca, zlasti del okrog ust, so na Langusovi sliki modelirane precej trdo, medtem ko so na drugi upodobitvi mehko osenčene, kot bi jih slikarka želela zmehčati. Slikovito upodabljanje draperij in mehko senčenje obraza nista samo značilnost Kupelwieserjevih portretov, ampak tudi vrste drugih bidermajerskih portretistov, tako tujih kot domačih.

V zapisih Ane Schiffrer je najti nekaj zanimivih podatkov o slikarjih, katerih dela so v času pred prvo svetovno vojno sestavljala del zbirke slik Deželnega muzeja za Kranjsko. Daljši zapis je posvečen slikarki Amaliji Hermann pl. Hermannsthal, rojeni Oblak, do katere je raziskovalka imela posebno afiniteto. Nastal je na podlagi korespondence s slikarkino hčerko Teodoro. Zbrane informacije slikarko osvetljujejo nekoliko jasneje kot do sedaj znani podatki. Podatki o ženskah slikarkah v 19. stoletju so precej redki in zato še posebej zanimivi. Amalija Hermann sodi med kvalitetnejše (bidermajerske) portretiste, žal pa je v muzejskih zbirkah ohranjen le majhen del njenega slikarskega opusa.

³³ Barbara JAKI, *Meščanska slika*, Ljubljana 2000, p. 125.

PRILOGA

1. Die in der Wiener - Studienzeit unter Leitung von Prof. Kupelwieser gemalten:
- Copie nach Dem Bilde von Moretti: die heilige Justina. Originalgröße;
 - Der h. Franciscus von Assisi, von Caraci, Copie. Lebensgräß [sic], lebens grosse Figuren.
 - Giovanni Bellino;,[sic] Die hl. Mutter mit dem Kinde. Copie. lebensgr. Kniestück.
 - Raphael Mengs: Der Traum Josephs. Copie. lebens gross. Kniestück.
 - Portrait Des Musikers Fr. Boklet. Nach Der Natur-.

2. die nach Der Studienzeit selbstständig gemalten:

- Portrait eines Bauers aus Gstatterboden, bei Admont. Lebensgröße, Brustbild
- " einer alten Bauerin, von ebenda. Brustbild. Kleines Format.
- " eines Bauers aus Oberkrain, x jungsten bruders des Dr Oblak, x Dorf Lučne, bei Bischof-Lack.
(also Onkel von Amalia v. Hermannsthal. Ihr Vater, Dr Oblak, war ein Selfmademan, Der, als Bauernsohn geboren, aus seinem Anstrib seinen Studienweg machte.)
- Portrait eines dem letztgennten befreundeten Bauers, gleichfals aus Oberkrain.
- die beiden im Besitz des Laibacher Museum befindlichen Portraits vom Botaniker Hladnik u. bibliothekar Čop.

(von der obergennten Copien aus der Wiener – Studienzeit habe ich noch zu sagen, Daßes mir niht [sic] erinnerlich ist, ob sie Direct von Den Originalgemälden copirt, oder nach Copien Des Meisters Kupelwieser gemalt sind. Letzteres vermuthe ich in Betreff des Giovanni Bellino, Da Wien dieses Gemälde nicht besitzt, während die heilige Justina von Moretti eine perle Der Wiener- Kaiserlichen Gemälde-Gallerie ist.)

(SI AS 998 Schiffrer Ana, 1912-1914)

Viri ilustracij: Narodni muzej Slovenije (1, 3–4); Fotodokumentacija Narodne galerije.
© Narodna galerija, Ljubljana (2).

Research of the Painting Collection of the Provincial Museum of Carniola before WWI and Amalija Hermann von Hermannsthal

SUMMARY

From 1909, intensive study and research of the painting collection took place at the Provincial Museum of Carniola. The work encompassed the identification of artworks (especially the determination of authorship and collecting information on the painters), the selection of the best works and the mounting of an exhibition, which opened on 28 April 1914. In researching the collection, director Josip Mantuani was assisted by a volunteer, Dr. Ana Schiffrer.

She obtained information on the painters, the people portrayed and other people related to the collection. Her notes contain the following names: Vlaho Bukovac, Jožef Egartner, baron Egkher, Zoe (Mary Ann) Elze, Roman Fekonja, Otto Fischer, Berta Flegel, Jožef Peter baron Flödnig, Vjekoslav Gangl, Fran Gerbič, Matej Gradišek, Marija Nikolaja Grahovar, Simon Tadej Grahovar, Konrad Grefe, Otto Greiner, (?) Halden, Anton Hayne, Hugo Henneberg, Amalija Hermann von Hermannsthal, Wilhelmina Hessenska, (Heinz?) Hoffmeister, Heinrich von Hueber, Wolfgang von Hueber, Gustav Jülke, Otto von Kameke, Vitalis von Kleinmayer, Gebhard Kneip, Rudolf Konopa, Josef Koudelka, the Künl family, Marija Karolina Latterman, Terezija Lipič, Srečko Magolič, Sr., Srečko Magolič, Jr., Johann Michael Millitz, (Christian?) Morgenstern, dr. Erik Mühleisen, Rihard Müller, (E?) Nötz, Alfonz Ernest Pecquereau, Stanko Pehani, Marko Pernhart, Stanko Peruzzi, Jožef (?) Potočnik, Karl Prinz, P. Puttaert, Johann Scherer, Berta Schrader, Ludwig Albrecht Schuster, Viktor Smole, (Anton?) Sonner, Ferdinand Steiner, Rudolf Stöger, Mihael Stroj, Maks von Sturtevant, Johann Wilhelm Sunko, Ana Šubic born Kisovec, Otto Tauschek, Hans (Josip) Thoma, (?) Tscherin or Tscheferin, Leopold Urbas, Sigmund Jožef Ursini Blagay, baron Valvasor, Henrik Venturini, Emanuel Vidović, Franz Watzek, Henrik Wettach, (?) Wiedenhofer, Hans Wilt, Alfred Wiener, Kamila Zeschko, Frančišek Jožef Žigan and Peter Žmitek.

The information she collected is kept by the Archives of the Republic of Slovenia (AS 998).

Among the painters she studied, she focused especially on Amalija Oblak, married Hermann von Hermannsthal. She obtained information on the painter from Oblak's daughter, Teodora Hermann, a drawing teacher in Bucharest. The notes contain some new facts shedding light on Amalija's life, especially her studies (her professors of music and painting, which she studied in Vienna), when she created certain paintings, including the two at the National Museum of Slovenia, and other information about her life, including her place and date of birth. The notes partly explain why she almost completely renounced painting in her later years.

Information on 19th century women painters is quite rare and therefore especially interesting. Amalija Oblak, married to Hermann von Hermannsthal, is one of the better (Biedermeier) portraitists, but unfortunately only a small part of her work has been preserved in museum collections.

Translated by Maja Lovrenov